

566 (= 57 M.)

Hermanns 199
Tant 28, 29.

D. D.
Dissertationis Academicæ,
DE
**PRAEFECTURA
NAESGARDENSI
DALEKARLIAE,**
CONTINUATIO III: TIA,
SISTENS
PAROECIAM GRYTNÅS;

Quam,
Conf. Ampliss. Ord. Philosoph. in Reg. Acad. Upsaliensi,
PRÆSIDE,
**MAG. CAROLO FRED.
GEORGII,**

Hist. Prof. Reg. & Ord.

Publice Ventilandam Exhibit
JOHANNES CHRISTOPH. HULT,
STIPENDIARIUS GRÖNVALLIANUS.

Dalekarlus.

In Auditorio Gustaviano d. 12. Maji 1779.

UPSALIÆ,
APUD JOH. EDMAN, DIRECT. ET REG. ACAD. TYPOGR.

RÅD - OCH HANDELSMANNEN
I HEDEMORA,
HÖGAGTAD

HERR ERIC HULT,
SAMT
DYGDÅDLA
FRU GERTRUD ELEON.
VAN FREILANT,
MINE HULDASTE FÖRÄLDRAR!

*E*r godbet mötte mig mitt första andedrag,
Er ömbet om mitt väl mig fölgt till denna dag;
Och skall mig följa ståds, om jag kan vårdig blifva.
Jag ser min bela skuld, jag känner all min pligt,
Men tankan söknar ord och orden sökna vigt.
Jag ville gifva alt, och kan dock intet gifva.
Men då det icke är den första gång i dag,
Som j min svaghet sett, och kunnat den förglömma,
Så boppas jag ock nu, j låren gåfvan dömma
Ej af dess ringa holt, men gifvärns bjertelag.

MINE HULDASTE FÖRÄLDRARS.

Hydigste Son
JOH. C. HULT.

* * *

D. D.

C A P. VI.

DE PAROECIA GRYTNÄS.

§. I.

Ex illis, quas, in Provincia Cuprimontana positas, suo coercet complexu Nåsgardiæ Præfectura, endatius nobis porro explicanda sequitur Parœcia Grytnäs. Nomen illi fabulantur inditum a quadam ingentis magnitudinis *Olla*, Sveti. *Gryta*, quam in saltu quondam fuisse repertam ferunt propter viam regiam, qua a diversorio *Brunnbäck* itur ad *Grådöam*; & affirmant præterea, illius hodienum apparere vestigia in lapidibus, quibus fuisse imposita ^{a)}. Hæc cuicuimodi sit sive vera, sive ficta traditio, veterem tamen fuisse famam, vel ex eo collegeris, quod nostra Parœcia insigne

H 2

ha-

---

^{a)} Cfr. SAM. SCHULZE Collect. Mscr. de Societat. Ferrar. Orient. & Occident. a. 1726. Quem locum, quoniā, quid in fama sit, sicut, adponere i on gravabimur. Ita autem habet: "Grytnäs sages hafva fått sitt "namn af en stor gryta, som i förtiden efter Jättar skall vara funnen på neden, litet mer än $\frac{1}{2}$ fjärdedels mihl väster om Kyrkan, och $1\frac{1}{2}$ "fjärdedels mihl ifrån Brunnbäck, brede vid stora vägen på vänstra handen, "som kommer ifrån Brunnbäck och går till Grådö, hvareft án i denna "dag urvises hohl efter 10. stycken grytfötter, af hvilka 5. hafva stått på "jordfasta stenar, som af grytfötterne blifvit utgröpte, att deri djupa "hohl äro, de öfrige 5. hafva och stenar i bottn, men ej nötte af gryt- "fötterne; vidden på hohlen är som en lagom talrik, underligast är det, at "dessa hohl ej växa igen, utan altid sig lika äro. Emellan hvart hohl är ej "liko distance, dock merendels $1\frac{1}{2}$ aln emellan hvart hohl; som synes af "hohlens ordning, här grytan varit astång och hållit i längden 4. i bred- "den 3. alnar.

habeat ollam pluribus suffultam pedibus, atque arboribus nonnullis circumdatam, & hoc equidem insigne reperiatur insculptum cum in baculo publico, quem muneris ergo gerit regionis Subpræfectus, *Lånsmannum* dicunt, tum etiam in ipsius Parceciæ Sigillo b). Ad fidem forsitan prouius videri poterit, quod alii perhibent, hoc maxime Parceciam nomine ideo fuisse appellatam, quia ferreæ ollæ, in ustrinis, quæ hodie desertæ jacent, ut vulgo creditur, priscis temporibus conflari s'everunt; pari modo ac Parceciæ *Grythyttæ* in Westmannia nomen quoque putatur impositum ab ollarum fusione, nostro adhuc ævo in ustrinis ibidem frequentata c). At vero, nostro equidem judicio, si non ad verum, ad probabilitatem saltem proxime videtur accedere eorum sententia, qui arbitrantur d), Parceciam hanc nomen traxisse suum a vocabulo *Gryt*, quod denotat lapidem arenosum, ex quo molares fieri solent e), atque hinc *Griot* h. e. saxum comminutum, glaream dicimus, fabulum, & quidquid arenæ simile est, unde quoque *gryta*, lapidare f). Neque etiam abludit natura soli, quod cum ut plurimum glareosum arenosumque heic offendatur, Parcecia ex omnine nomen habere dicenda fuerit. Quamvis, si quod res est dicendum, in facili haud sit, neque magnopere referat, hujuscemodi explicuisse nomenclaturas, quæ, qua originem, eo magis sese nobis subducere s'apius deprehenduntur, quo leviores earum quandoque fuerint vel caussæ, vel occasions. Alteram porro sui nominis partem, adjectum scil. vocabulum *Nis*, ipsi regionis situi

b) Vid. Past. & Præp. MATT. RAMZELII Mscr. de antiquitatibus i
Grytnas obviis.

c) Vid. SAM. SCHULZE Mscr. supra citat.

d) Vid. Ampliss. HÜLPHERS iter per Præf. Mag. Cuprim.

e) Cfr. Generosiss. IHRE Gloss. Sviogoth. in voce *Gryt*.

f) Cfr. Rev. SPEGEL Gloss. Sviogoth. & VERELIUS in Ind.

tui debere videtur Parœcia *Grytnås*, eo quod illa qua maximam partem isthmum referat, hinc inde fluminibus, lacubus, Albi itemque Dalico distinctum clausumque. Atque hæc de nomine Parœciæ sufficerint.

§. II.

Quae nostram cingunt, Parœciæ sunt ab australi parte *Norebergensis*, qua orientem *Folkärna*, aquilonem versus *Garpenberg*, & ab illa denique parte, qua spirat caurus, *Hedemorenſis*. Loca terminis normalibus distincta exhibit Tabula hujus Parœciæ chorographica, Anno 1652. a Geometra GEORGIO HALLSTENSON adornata. In caffis forensibus ad tribunal pertinet Judicij Territorialis *Folkärnensis*; & in rebus Ecclesiasticis Praeposituræ, ut dicitur, *Hedemorenſi* est subiecta. In quadrum fere jacet, si quatuor cardines respicias, ita ut latera a Septentrione ad occidentem, hinc ad austrum, porro ad orientem & rursus ad Septentrionem, tantum non sint æqualia, unumquodque unius circiter milliarii, eaque est ipsa Parœcia amplitudine, ut longitudo, quæ a meridie ad boream unius est milliarii cum dimidio, ultimis tamen pagorum terminis hinc inde paululum promittentibus, latitudinem ab ortu ad occasum dimidio milliarii g), vel si mavis, quarta illius parte superet b). Porro tota dispartitur in sex regiones minores, *Sexmans-rotar* dicunt, quas, addito colonorum (*grannar*) numero heic adponemus.

I:ma suo ambitu adstringit pagos: *Stensbo*, habet colonos 5. *Nygården*, colon. 5. *Forsbo*, colon. 1. *Renbo*, colon. 2. *Grönvalln*, colon. 1. *Sör-Nefde*, colon. 27.

II:da *Born*, colon. 4. *Garphytta*, colon. 7. *Stuþytta*, colon. 8. *Skjäggabo*, colon. 2. *Gålsjö*, colon 1. *Norr-Nefde*, colon. 12. *Saxbo*, colon. 1. *Björnsjön*, colon. 3.

H 3

III:ia

g) Vid. HÜLPHERS pag. 34.

b) Cfr. RAMZELII Mscr. supra citat. De latitudinis vero mensura uno veluti ore consentiunt Incolæ.

PRÆFECTURA

III:ta *Giffelbo*, colon. 6. *Knutsbo*, colon. 6. *Kårbo*, colon. 4. *Pirca*, colon. 3. *Åblarfvet*, colon. . . *Smedsarfvet*, colon. . . *Axelsbo*, colon. 3. *Dammen*, colon. 2. *Hytta*, colon. 10.

IV:ta *Aramsbo*, colon. . . *Domarfvet*, colon. . . *Gjesarfvet*, una cum 4. sup. nominatis pagis *Åblarfvet*, *Smedsarfvet*, *Aramsbo* & *Domarfvet*, communi nomine *Östanbyn* appellantur & colonos conjunctim habent 20. *Kyrkbyn*, colon. 27. *Månsbo*, colon. 2. *Åsbo*, colon. 2. *Skrådarbo*, colon. 10. *Byggningen*, colon. 2. *Ingevaldsbo*, colon. 2.

V:ta *Isaksbo*, D. Asseß. Bjuggrén. *Mästerbo*, colon. 6. *Krylbo*, colon. 6. *Skarven*, colon. 1. *Grabbo*, colon. 2. *Lindsnäs*, colon. 1. *Myggbo*, colon. 1. *Ollarsbo*, colon. 1. *Baggbo*, colon. 3. *Djeknebyttan*, colon. 10. *Nybyn*, colon. 2. *Skålsbo*, colon. 1. *Ålfnäs*, colon. 1. *Ålfbro*, colon. 2. *Bengtsbo*, colon. 7. *Smedsbo*, colon. 12. *Bolflätta*, colon. 1.

VI:ta *Homanbenning*, colon. 2. *Knallasbenning*, colon. 12. *Backa*, colon. 6. *Snickarbo*, colon. 1. *Klintho*, colon. 4. *Nyhytta*, colon. 6. *Moren*, colon. 3. *Risbyn*, colon. 3. *Åskön*, colon. 1. His hodie finibus territorium nostræ Parœciæ terminatur. De prædiis *Isaksbo* & *Mästerbo* pervetus fuit controversia cum *Folkärnenſbus*, contenditibus suæ intra limites Parœciæ esse sita; ex sententia autem Judicis Territorialis, Anno 1769. lata & a Judicio Legiferi Anno 1771. confirmata, prædiorum possessio *Grytnæſenſbus* cessit. Porro novimus *Grytnæſiam* superiori ævo fuisse cum *Folkärnenſi* Parœcia conjunctam, nostri *adnexam* appellant; & fuisse perhibetur Sacellum, sacris faciendis destinatum, in occidentali Pastoris agro situm, cuius licet jam ætas & prima exstructio incompta habeatur, neque rudera supersint, quondam tamen extitisse siumque habuisse cœmterium indicio in hunc usque diem esse putantur demortuorum ossa, saepius ibidem in agellis, *Capells åkvar* dictis, reperta. Id vero

cer-

certiori fide constat, hanc Parœciam Anno 1636. a *Folkärnensi* prorsus fuisse sejunctam suique ac sibi proprii Pastoris curæ commissam ^{i).} Ex quo tempore non modo Parœcia principalis, ut ita dicam (*Moder-Kyrka*), permanxit nostra, sed postmodum quoque Ecclesiae Avestadensis, instar filiæ (*Annex*) ipsi adjunctæ, accessione est ampliata.

§. III.

Quae qualiaque *Grytnäensis* templi primordia fuerint, quove illud anno sit coeptum, frustra jam queritur, cum investigari nequeat, eo quod vetustiora templi acta dicantur periisse in lugubri incendio, quod villam Pastoris absumis & solo æquavit. Nihilo tamen minus adseverare nulli dubitamus, pervertastam esse hanc sacram ædem, quæ etiam, saltem qua aliquam sui partem, primum ædificata fertur a Matrona quadam honoriato INGRIDE in *Pålsbenning*, jam pago *Garpenbergi*, habitante, atque deinceps, qua reliquam partem, adminiculantibus Parochis, continuata & ad finem perducta ab Equite quodam Celebri, quem *Homan* vel forte *Hofman* appellaverunt, a quo pagus *Homansbenning* sive *Hofmansbenning* putatur nomen traxisse suum ^{k).} Exstructum est hoc templum non quidem in meditullio Parœciæ, sed in parte ejus australi, qua ad eum inclinat, ita ut ab hoc latere non sit ullus ultra Templum pagus, sed ipse *Kyrkebyens* ager Parœciæ *Folkärna* terminos

ⁱ⁾ Pastor quidem *Grytnäensis* *BJURBERG*, nescio quo auctore, in libro, dicto *Kyrkans afhandlings-bok*, primum Pastorem Anno 1594. dicit constitutum fuisse; & Ampliss. HÜLFERS annum habet 1616: at vero turius esse videtur, auctoritatem sequi auctorum Consistorialium, quæ annum habent 1636. Cfr. RAMZELII Mscr. Vid. ej. supr. p. 231.

^{k)} Cfr. Collect. Past. & Präpos. Hedemor. Max. Rev. D. Doct. PET. UGLA.

minos contingat: ceterum erectum ex rudiori saxe, habuit ab initio longitudinem extra muros 28. latitudinem vero $17\frac{1}{2}$ ulnarum, præter Sacrarium templique Vestibulum ¹⁾. Sed accrescente, progressu temporis, incolarum numero, par quoque fuit, ut patentior fieret hæc ædes sacra; & proinde factum est, ut, elaborante ac in hoc opere desudante Pastore tum Ecclesiæ & Præposito D:no MATTHIA RAMZELIO, Anno 1730. sit dilatata, adeo ut jam ejus longitudo 48. ulnarum sit extra muros, nihil tamen aucta latitudine. Nostra ætate hoc in Templo aliae non reperiuntur antiquitates, quam Baptisterium lapideum, Crucifixum, quod ajunt, vetus & parvula navis, passis velis, ante Altaris cellam pendens, cum hac inscriptione: *Ad Dei gloriam & Templi bujus ornamentum gratis fecit Israël Olai Mormon Pictor, in plasgas exoticas abitum maturans 1660. d. 31. Martii.* Altaris ornamenta Anno 1752. donata sunt a Judice Provinciali atque Academiæ Upsaliensis quondam Professore D:no ANDREA GRÖNVALL; ipsa insuper Ecclesia de suo summam 456. Thal. cupr. conferente ^{m)}). Suggestus, a Pastore MORÆO olim 1644. adornatus inaugurusque, loco pristino mutato, a latere sedilium muliebrium Anno 1731. constitutus est: sedilia item & duo Podia antiqua (*Läcktare*) denuo Anno 1737. sunt refecta, ita tamen, ut jam tantummodo unum, continuata compage, constituant. Sacrarium quoque Anno 1746. renovatum ⁿ⁾; & sunt præterea 4. lychnuchi orichalcei ex tecto

1) Cfr. SAM. SCHULZE Mscr. supra citat.

^{m)} Vid Protocoll. Eccles. a. 1752. cuius copiam mihi fecit Laudiss. Grytnäs. Pastor, D:rus ABRAH. JOHANSSON.

ⁿ⁾ In hoc sacrario servantur tam supellex argentes, quam vestimenta sacris usibus inservientia. Vasa argentea circiter 200. semuncias pondere æquant, & vestimenta tam pretio, quam puleritudine se commendant, quorum descriptionem, a D. Past. JOHANSSON mecum benigne communicatam, heic adferre injuncta vetat brevitas.

recto penduli; quæ omnia concinnam Templo ac decoram conciliant speciem. Ædicula pro c mpanis servandis propter templum est in plaga occidentali, anno 1644 exstruēta; in qua tres pendent campanæ, quarum maxima, curante Pastore Ecclesiæ MATTH. RAMZELIO, iterum conflata anno 1727. habet 9. libr. naut. 19. pond. & 3. libr. minor. Media 5½. libr. naut. fusa 1643. Minima 2. libr. naut. cum 13. libr. minor. fusa 1672. Cœmenterium parvo inclusum spatio, septo ligneo cingitur; in quo præterea non conspicuntur nec lapides sepulcrales, nec Epitaphia, vel alia id genus monumenta. Porro ut suppetant, quæ ad synaxeos sacræ administrationem requiruntur, quotannis Parœciæ e granariis Regiis porringtonuntur 9½ medimni frumenti; quemadmodum etiam Pastorii in stipendii annui auctarium, *vederlag* dicunt, ex mandato Reginæ CHRISTINÆ d. 19. Dec. 1644. nec non Regis Gl. mem. CAROLI XI. in literis Regiis d. 7. Oct. 1696. datis, 12. medimni sunt concessi. Reditus præterea Templi ordinarii ex testamentis demortuorum, e locatione subselliorum, e multis denique & collectis percipiuntur. Vicissim ad stipendia Officialibus persolventa, aliasque ordinarios Templi sumtus non ultra tres Imperiales thaleros solet impendi. Domicilium Pastoris haud procul a Templo in pago *Kyrkbyn* prope amnem situm est, & censeretur tres continere octavas integri prædii rustici, cui ex Donatione Regis Gl. mem. GUSTAVI ADOLPHI d. 8. Martii 1615. dein a Filia CHRISTINA d. 5. Martii 1646. confirmata, adjectus est fundus *Hede*, dimidio rustico prædio æqualis ($\frac{1}{2}$ *bemman*) o). Arantur

I

heic

---

o) Quæ de domiciliis Pastoris & Sacellani mecum benigne communicavit Praefectus Ration. publicar. Spectatiss. D:us BENED. BRANDBERG, ejus ipsius verbis adferam: "Kyrkoherde - och Klockare - eller nu mera "Capellans Boställerne under Grytnäs åro i Cronans Skattlägnings bok "1608. icke upptagne, eller skattlagde, men åro, i anseende till Contr-

heic ad summum non ultra 10. jugera agri, qui & ipse non optimæ est indolis, cuius quippe quarta circiter pars, aliam fere omnem, præter avenam, sementem respuit. Ex pratis 40. vel 50. vehes sceni hibernæ proveniunt. Silva quamvis non sit spatiofa, usui tamen domestico sufficit: sed pascua non item, quæ insuper neque optimæ habentur notæ. Reditus Pastoris ex Parcecia non aliis sunt vel tituli, vel generis, quam qui vulgo, ex communi illa anni 1687. conventione, in reliquis hujus territorii Parceciis percipi solent, nisi quod inde ab Anno 1763. a Societate Cuprimontana, nomine Officinæ Avestadiensis, instar mercedis ordinariæ, quotannis accepit numeratæ pecuniaæ 600. thaleros cupr. & ab officina orichalcea Bjurforsensi 36. thal. ejusdem monetæ p). Ipse vero Pastor quotannis solvere tenetur Sacellano Grytnæsen 4. frumenti medimnos & totidem Sacellano Avestadiensi. Sedes Commissarii haud procul a fundo Pastoris sita in eodem pago, antea Ædituo attributa, octavam prædii rustici partem ($\frac{1}{8}$ bennur) comprehendit q). Pastorum r) ut &, quoad ejus potuimus copiam habere

---

"butionernas beräknande, år 1696. upprefvade och till hemmantahl satte;
"neml. Kyrkoherde Bordet till $\frac{3}{8}$;dels och Capellans Bordet till $\frac{5}{8}$;dels hem-
"man. Dock är dessutom Kyrkoherde Bordet till understöd lagt och dö-
"nerat $\frac{1}{2}$ Crono hemmam Heden benåndt, enligt Kongl. Resolutionen
"af den 8. Martii 1615.

p) Vid. Protocoll. Jud. Magn. Cuprim. d. 17. Decembbris 1763. &
RAMZELII Mscr.

q) Cfr. not o. sup.

r) Pastores suere:

- I. JONAS OL. ORRE ante Sacellanus Folkärnenfis; Past. a. 1636. ob. a. 1637.
- II. OLAUS MORÆUS, antea Sacell. Leksand. Past. a. 1639 ob. d. 23. Aug. 1678.
- III. OLAUS MORÆUS, filius, antea Sacell. Arofensi. post Past. in Tillberga, tandem Past. Grytnæs. a. 1680. ob. d. 26. Nov. 1693.
- IV. ANDR. GIBBERG, ante Concionator & Oeconomus Xenodochii Arofensiis, Past. a. 1695. ob. 1704.

bere, Sacellorum s) seriem in subjectis notulis exhibemus.

I 2

§. IV.

-
- V. JOHAN BJURBERG, ante Sacell. Felingsbr. Past. a. 1706. ob. d. 14.
Jun. 1720.
- VI. MATTH. RAMZELIUS, antea Oeconomus Templi Cathedr. Aros. Past.
a. 1722. Past. & Präp. Salensis a. 1746. ob. a. 1768. d. 28. Dec.
- VII. JOH. ESSÉN, antea Past. Hedenfis, Past. Grytnås. a. 1746.
ob. a. 1760.
- VIII. MAGNUS ARRHUSIANDER, antea Sacell. Fellingsbr. Past. a. 1763.
ob. a. 1767.
- IX. JOH. LUNDBERG, antea Past. in Lillhärad, Past. Grytnås. a. 1769.
ob. a. 1770.
- X. ANDR. TUNBORG, antea Comminister in Lima & Transtrand, Past.
a. 1773. ob. a. 1775.
- XI. ABRAH. JOHANSSON, antea Comminister & Vic. Past. Muncketorp.
Hodiernus Past. Laudatiss. qui munus capessivit a. 1778. cui vi-
tam & optimos rerum successus appreciamur.

s) Sacellani Grytnås. nominantur:

- I. OLAVUS PETRI TUNENSIS, quo anno vel munus suscepit, vel obi-
erit, incertum; ex Actis tamen Consist. Aros. constat, eum vixisse
a. 1645.
- II. CHRIST. MATTH. IRÆCUS vel IRÆSTADIUS, videtur munus iniisse a.
1649. ob. 1693.
- III. DANIEL LALIN, gener successoris, Sacell. a. 1693. ob. sexagenarius
d. 23 Martii 1712.
- IV. ANDR. FARLANDER, antea Collega Classis 3:tiæ in Schola Fahlun.
triv. Sacell. a. 1713. ob. d. 20 Maii 1717.
- V. JOH. RABENIUS, antea Präfect. Scholæ Avestad. Sacell. a. 1719.
postea Past. in Floda a. 1731.
- VI. OLAV. HELLENIUS, Sacell. 1731. factus Sacell. Eccles. Byensis
a. 1742.
- VII. ERICUS TOMTIN, antes Präf. Schol. Malung. Sacell. a. 1742.
ob. 1750.
- VIII. JOH. WEDENBERG, antea Adj. Past. in Ramnæs & Sura, Sacell.
1752. Past. Parocia Malma 1772.
- IX. LAURENT. BÆCKSTRÖM, ant. Präf. Schol. Byens. Sacell. a. 1772.
Hodienum muneri multa cum laude præst.

§. IV.

Porro *Grytnæensis* Parœciæ finibus prædia integra numero $35\frac{1}{2}$ cum dimidio continentur, in quibus $34\frac{1}{2}$ sunt Vectigalia (*Skatte*) quodue est reliquum, $\frac{1}{2}$ unius prædii, Fiscale (*Crono*). Foci per omnem Parœciam (*busbåll, matlag*) numerantur 244. quibus si adjeceris 127. *Avestadienses*, summa focorum erit 371. Et ex calculis a. 1775. subductis appareat, incolas Parœciæ tum fuisse numero 1180. t). Vici autem (*Bylag*) 55. habitantur, inter quos amplissimi sunt *Sör-Näfde* & *Kyrkobyn*, quorum uterque habet 27. vicinos, reliqui pauciores. In his omnibus studiose operam dant coloni tum agriculturæ & pratensi oeconomiæ, tum etiam rei carbonariae, itemque vecturis *Stockholmiam*, *Arofiam*, *Avestadium*, *Hedemoram*, *Fablunam* &c. versus institutis, ut inde habeant,

quo

t) Ut de numero incolarum eo magis constet, ex tabulis Ecclesiæ indicem & natorum & denatorum, inde ab a. 1748. ad a. 1777. h. e. per triginta omnino annos, sistamus par est.

	Anno 1748.	Nati	38.	Mortui	25.	Anno 1763.	Nati	41.	Mortui	49.
1749.	-	40.	-	47.	-	64.	-	80.	-	48.
50.	-	66.	-	59.	-	65.	-	34.	-	32.
51.	-	90.	-	85.	-	66.	-	32.	-	28.
52.	-	40.	-	33.	-	67.	-	76.	-	59.
53.	-	41.	-	26.	-	68.	-	67.	-	44.
54.	-	44.	-	28.	-	69.	-	70.	-	82.
55.	-	44.	-	33.	-	70.	-	67.	-	45.
56.	-	38.	-	26.	-	71.	-	31.	-	31.
57.	-	54.	-	36.	-	72.	-	69.	-	68.
58.	-	37.	-	34.	-	73.	-	24.	-	159.
59.	-	31.	-	34.	-	74.	-	36.	-	19.
60.	-	72.	-	54.	-	75.	-	37.	-	17.
61.	-	38.	-	28.	-	76.	-	33.	-	11.
62.	-	63.	-	62.	-	77.	-	62.	-	52.

Ex his observamus proximorum triginta annorum spatio, si mortuos detrahas, auctum fuisse incolarum numerum non pluribus, quam 255. natis, ac in hoc trecentio quinque omnino annos, scil. a. 1749. 59. 63. 69. & in primis 1773. ideo fuisse funestos quod numerum natorum superaverit denatorum numerus.

quo imposita sibi tributa possint pendere. Ager, pro hujus Territorii modo & indole fertilis est, dum rite colitur; licet de feraci solo ac ubere gleba non adeo latentur prædia, quæ Parœciae *Norebergensi* sunt contermina, quin incolæ plerumque necessum habeant aliquam saltem frumenti partem sibi quotannis pretio parare u). Neque etiam lini & cannabis cultura, quoad privatis inserviat commodis, heic solet negligi. Quid, tributorum nomine, ex nostra Parœcia fisco publico redeat, indicabit, quod subteximus, Schema x).

I 3

Fru-

u) Past. & Præp. RAMZELII verba ex Mscr. sær. citat. adponere licet: "I några gjärden i Socknen, men intet många finnes træckter af lerjord, somligstfådes är och svartmylla, mängelstfådes vesa, men måst sand och färblandad jord-moo &c., som är fruktsum nog, när den tids blir gödd, och icke alt för mycken våta eller torka infaller.

x) Schema hocce, prout id humanitati debemus Spectatiss. Dni BENED. BRANDBERG, vernaculo sermone exhibere convenit:

Grytnäs Socken råntor

942	Stigars - $\frac{5}{8}$ korg Skatte Kohl	-	-
580	Dagsverken	-	-
	Skjutsfärds p:gar efter 3 dal. Silf:mt. Riksdalern	39	12 $\frac{3}{4}$
	Taxe och Gånde p:gar dito	4	9 $\frac{1}{4}$
	Fahlu Kongsgårds hj:lp dito	12	24 —
	Avesta Ströms afred 450 dal. Silf:mt	150	—
2:ne	Tunnor afsrads Spannemål af Månsbo quarn.	-	-
	Städje p:gar	-	16 —

De öfrige Socknens Jordehöks och Mantals råntor åro indelte under Kongl. Wästmanne- och Dahl-Regementerne, samt Lands-Staten, och endast deraf Cronan behållit. Nämnl.

97 Stigars $2\frac{5}{8}$ k. Kohl.

31 Dagsverken.

Skjutsfärds p:gar

Fahlu Kongsgårds hjelp

Denna Socken utgjorde 1777 inberäknat med Ave-
gads Bruks Invänare i Personelle utlagor. Nämnl.

Lagmans p:gar

Mantals p:gar

Riksgålds medel

Slots hjelp

Bevillnings medel

Specie	Mynt		
R:d	β.	r:st.	
39	12	$\frac{3}{4}$	
4	9	$\frac{1}{4}$	
12	24	—	
150	—	—	
—	16	—	
4	15	$\frac{3}{4}$	
10	40	6	
14	24	—	
189	8	—	
70	—	—	
24	—	—	
65	—	—	

Frumenti, quod ex decimis in publicos colligitur usus (*Cronotionde*), secundum pactionem cum Parochis anno 1753. confectam stabilitamque (*Cronotionde-Contract*), summa est 101. mediumnorum, additis 6. octantibus (*fjerdinger*); estque hæc ipsa in stipendum Officialibus tam Civilibus, quam Militaribus, nec non in annum subsidium Officinæ *Löfåsen* adsignata y). Silvæ communes (*Allmänningar*) in *Grytnässia* nullæ reperiuntur, quæ vero suis singulæ prædiis adjacent, nostra jam ætate, qua magnam sui partem, ab iis, qui carbonaria excercent negotia, excisæ sunt consumtæque. Res quoquel pecuaria nec magnopere culta, nec fructuosa admodum heic locorum est; unde etiam pecora hic plerumque videbis non nisi statuta breviori. Oves adhæc non aliæ aluntur, quam indigenæ, Svecanas appellant; capræ rariores, & ne suum quidem magna copia est.

§. V.

Inter lacus Parœciæ principem facile tenet locum, qui *Näfden* appellatur, a quo majores Pagi *Söder-Näfde* & *Norr-Näfde*, quorum alluit terras, sunt denominati. Hic dimidium milliarii longitudine, quartam ejus partem latitudine æquat; piscibus scatens, pariter ac frequens insulis, in quibus maxima 40. est agri jugerum, a colonis Vici *Sör-Näfde* possessa & ab iis culta. Præter hunc lacum alii quoque minores complures sunt obvii; ut-

y) Laud. D. BRANDBERG ita: "Cronotionde utgår, efter ett, år 1753. Slutit vist Cronotionde Contract, med 101. tunnor 6. fjerdinger $\frac{2}{3}$ Råg och $\frac{1}{3}$ Korn: är indelt til Militien, Låns - och Fjerdingsman och Löf-ås Bruk; hvarförutan deraf är anslagit till Grytnäs Kyrka i Win-Såd 9. tunnor 4. fjerdinger, Scholæmästarens lön 20. tunnor, och Pastor i Socknen till vederlag, af samma natur, som Folkärna Sockens Pastor det njuter, under titel af behagelig tids förlåning, enligt Kongl. Brefvet af den 7. October 1696. och år 12. tunnor, samt här af denna Spannmål Cronan härstades ingen behållning.

utpote bini *Saxsjöarne* dicti, haud procul a lacu *Näfden*, occasum versus; *Hallsjön* ad Vicum *Norr-Nefde*; *Gåblsjön* & *Björnjön* in parte Parœciae septentrionali, ille qua in occidentem, hic qua in orientem vergit, pagos cognomines suis undis alluentes; *Källsjön* in silva *Grythyttensi*. Ex stagnis (*tjernar*), quorum etiam hac in regione aliquot offenduntur, commemorabile in primis est *Måsbröense*, qua via & a *Grytnäsen* Templo & ab urbe *Hedemora* ad *Avestadiensem* pontem dicit, haud procul ab ipso ponte, quem *Elfbron* dicunt. Tanta hoc esse perhibetur altitudine, ut fundum cum quondam investigaret Judex Territ JOH. NORLIND, operam ferant lusisse; quapropter hujus quoque stagni in Tract. de aquis mentionem injecerit Nob. HJÄRNE. Ajunt præterea plurimas hic reperiri lacertas, quas palustres (*fyrstotor*) appellant, easque hamo captari ^{z)}. Hisce in aquis non aliis neque rioris generis pisces ludunt, quam qui in reliquis hujus Præfecturæ lacubus vulgo capi solent, quales sunt Bramæ, Percæ, Rutili, Caraciæ &c.

Ad amnes quod attinet, Dalicus Albis ut in plures Præfecturæ non modo, sed Provinciae quoque Parœcias, ita etiam

^{z)} Temperare mihi non possum, quin nonnulla, quæ de stagnis *Grytnäsen*ibus ulterius habet sap. Laud. Noster RAMZELIUS, suis ipsius verbis subhuncgam: "I samma Måstrand (locutus fuerat de Stagno Mås-bröensi) inquit, eller træft, dock ^z mihi längre up in emot Grönvall, är "en mäse notabel deraf, att när den är högt vatten i elven, så är dock "mäsen översköldg med vatten, och ler ut som en liten sjö eller tjerna; "men när vattnet faller och minskas i elven, så blir dock mäsen helt torr, "och är likväl belägen ett godt stycke väg ifrån elven, varande både "bergsåsar och ångar deremellan: hvaraf klarligen flutes, att mäsen med "elven har communication genom öppna canaler." Est forte hæc eadem illa vallis paludosa de qua loquitur Ampl. HÜRFUERS loc. cit. pag 39. Pergit autem RAMZELIUS: "På västra sidan om elven intet långt ifrån "elf-bron har fordom varit en sjö, som blifvit utgrävd genoin en graf "i elven, och kallas deiföre uppsjön, dock att när vattnet är högt i elf- "ven, så stiger det upp tilbaka, men faller åter ut, när vattnet i elven "minskas och lämnar en hisklig stor ång om 2. eller 300. lais höö,

PRÆFECTURA

etiam in nostram hanc se transfundit, alibi leniori, concitatori alibi alveo lymphas trahens. Hic ex Hedemorense tractu adveniens *Grytnæensem* ingreditur in occidua, si templum spectes, illius plaga ad boream inclinante, inter pagos *Backa & Stensbo*, quorum ille occiduum, hic orientalem fluminis ripam tegunt: plusculos deinde prætervectus pagos, Paræciam in binas secat partes, ita tamen, ut quæ eurum respicit, altera duplo sit major, quippe quatuor sextantes (*Sexmans-rotar*) & paulo amplius complexa: tandemque prope *Iacsbo & Mæsterbo*, pagos Paræciæ australiores, hinc abiens in *Folkärnensem* iter pergit. Ceterum hos intra fines non uno ruit catarracte; illo in primis ad Avestadium (*Avestadfors*), eo maxime nomine notabili, quod & monetæ & aliis ibidem officinis cupreis itemque moletrinis motum & veluti vitam imprimat. Ipse autem amnis contortus & in aliud deflexus cursum, altiori quandam aquarium lapsu præceps, ut ex indiciis haud obscuris colligunt, ævo citeriori alveum mutavisse videtur a). Supra Avestadium paulo Albis

a) Laud. P. RAMZETIUS ita: När elven i urminnes tider framgått föder om det rum, der nu Avestad Kyrka står, och så över Stenbällearne nedan Mattsbo, har vattufallet längre ned ändå varit större; som ännu kan synes af de spår, som vattnet gjordt i hållarne. Det kan eck märkas, att i den gamla vattugången, intet långt ifrån Mattsbo, varit en simedja eller annat bruk. En Gårmakare, som ännu lefver (Scripsa sunt hæc a. 1726.) och är en medaldrig man, Mäst. Peter Pehrsson, med några andra, hafver der grafvit och funnit en borträffad knif, och i skafter stora silfvernaglar, som varit oförtärde &c. Rem per se memorabilem cum ulterius illustret observatio, in Collect. Sum. Rev. D. Doct. & Præp. UGLA obvia, ipsa illius verba transcribere liceat: "I äldre tider, och då elven gått föder om Avestad Bruk, har den gått ganska högt, och liksom sträckt sig fram vid Mattsbo, eller nedan för Krylbo, dereft än i dag med fulla skål vises, att der varit sådan fors och nästan så stort fall, som vid Trollhättan; upp ifrån elven circiter 500 alnar, och i högden ända brant uppföre 50. à 60. alnar framströmmat och så hårdeligen berget ansatt, att den stora skrevor och råmnor förnött och

Albis jungitur ponte, aquis innatante, *Elfbron* incolis dicto, quem Ampl. HÜLPHERS loc. cit. p. 33. pluribus describit. Minus celebres Albis nostri cataractæ, *Aesköfors*, ubi salmonum captura magnis impensis, sed non parum successu est instituta, ut & *Krylbofors*, nominibus nobis solummodo sunt ciendæ. Porro tres præter *Dalicum* notantur *Grytnåsæ* amnes. Primus eorum qui & maximus est, ex *Garpenbergæ* Paræcia ad pagum *Born* in nostram invadit, tum præterlapsus pagos *Garphyttan* & *Stujsbyttan*, suam undam lacui *Näfden* intermiscet, postea obliquato meatu ad pagos *Kyrkobyn* & *Östanbyn* transiens, ubi, crescente fluminis Dalici aqua, aggere velut obstructus & extra ripas diffluens, pratum *Vanån*, illis adjectum, nunc inundatione fœcundat, nunc scenisecio officit, in *Folkärnom* tendit ibique tandem per *Jäderum* lacum in Albim se evomit. Alter amnis quibusdam et lacubus *Norebergensibus* derivat aquas, quibus postquam *Bjurforssensi* orichalceæ fabricæ, ad *Norebergæ* Ecclesiam pertinenti, sed in nostræ confinio, milliarii quadrante ab *Avestadio* positæ, opitulatus est, *Grytnåsam* intrans, pagos illius *Nybyn*, *Djeknebyttan*, *Skallsbo* &c. prætervehit. Tertius denique itidem ex *Norebergensi* tractu in nostrum influens, pagos *Homansbenning*, *Knollasbenning* &c. lambit: uterque autem in Albim se exonerat, ille prope *Avestadium*, hic ad pagum *Klintbo*. Neque etiam fontibus carret *Grytnåsa*, qui non dulcibus modo aquis scaturiunt, sed etiam ferratis. Et est ad pagum *Djeknebyttan* aqua

K

aci-

"upbårat i de stora berghållarne, samt uppvältrat den ena stora steu-
"rösjan på den andra, och derhos i sjelfva berget, genom stenars ständi-
"ga kringrullande och vändande, præparerat Jättgrytor, en del helt run-
"da af 1. aln i periph. andra mindre, och en del åter aldeles ovale, en
"del som rännor 2. alnar långa och 3. alnar djupa. Ett fall har varit
"förskräckeligt, der vatten ännu står oeh rudor åro, derest upp ifrån klip-
"pan till bottnen är 40. à 50. alnar.

acidula, cum ab experientiss. D. D & Med. Prov. MORÆO, tum etiam communis Avestadiensis usu comprobata. Fons porro medicatus ad pagum Kyrkbyn melioris esse fertur notæ: nec non ille ad pagum Klintbo, qui præterea adprobatione Generos. à LINNÉ superiorbit; & hujus quidem fundus donatus est a Rustico JOHANNE ANDREÆ in pago Håste & Paræcia Noreberg. b).

Fuerunt adhuc tempore P. & P. RAMZELII, qui meminissent, opus metallicum heic loci in pluribus numero ustrinis officinisque fervere; cui rei præter ipsa locorum nomina, maximo sunt argumento scoriarum & metallicorum purgamentorum acervi, qui ad pagos Östanby, Hyttan, Stuþyttan, Garphyttan, Djeknehyttan, Nyhyttan &c. hodieque offenduntur; sed easdem in universum omnes pedentim abolevit superiorum auctoritas, & quidem sequiori maxime ætate, ne vicinæ fraudi forent nobiliori Fabricæ Avestadiensi, neve silvas absumento illi inferrent detrimentum; præterquam quod hic non conseruum sit nisi ferrum Osmund dictum, quod, inventa jam fructuosiiori ferri confandi ratione, conflari est desitum c).

Ferrariæ olim quoque fuerunt in Stuþyttensi monte ad Spållbacken & alibi, sed quæ jam omnes desertæ jacent.

Montium, qui in nostra Paræcia haud infrequentes, celsissimus est Klintboklack, in plaga occidua, monti Hedemorensi Skultsboklack oppositus. In montibus Gåsmyreberget, Ålvareklint & Kallfjöberget notabiles observantur cavernæ, camerarum instar ordine dispositarum, quas olim a gigantibus infessas fuisse, additis aliis fabellis, comminiscitur plebs infaceta. In monte Krylsberget reperiri ajunt meles (Gräffvin), quæ etiam in collibus ad Al-

b) Cfr. Ampl. HÜLFHERS om Surbrunnar; ut & Novell. publ. Irskes Tidning. a. 1766.

c) Vid. Ejud. It. Dalic. p. 36.

Albitum Dalicum capi solent. In monte *Stussbytteberget* ante
hac stetit Pyra (*Vårdkase*), cuiusmodi plures in aliis quoque
patriæ regionibus & erectas & incensas fuisse novimus,
in primis anno 1719. cum fama de vicinorum hostium
adventu ac invasione longe lateque per regni provincias
spargeretur.

§. VI.

Per omnem autem hujusce regionis tractum nescio an
sit quidquam æque dignum, quo advertatur animus,
ac celebris illa, & ad præseatis ætatis famam non mi-
nus, quam ad posteritatis memoriam insignis æraria Of-
ficina & Fabrica, quæ *Avestad* floret, nobis jam diligen-
tius paulo, juxta tamen pressius, pro nostra & faculta-
tum & ingenii tenuitate, perscribenda. *Avestad* nomen
mutuatur a sinu *Avadsviken* d), a superna loci parte ad-
sito, ubi quondam stetit Officina ferraria, nec non
quædam parvulæ moletrinæ, ab *Djeknebyttenhus* inco-
lis possessæ. Hunc fundum, qui tum erat vesticigalis,
anno 1636. numerata pecunia emit Sodalitas illa mer-
catoria, quæ pro redimendo Cuprimontano ære anno
1622. constituta fuit (*Kopparbandels Compagnie*), quæque anno
1625. pactionem cum publico fisco (*Kronan*) ista de ne-
gotiatione, certis sub conditionibus, fecerat: cui tum So-
dalitati Præpositi erant Regn. Senator CLAUD. FLEM-
MING ac Urb. Stock. Consul JOHAN. HENRICI (Di-
recteur e). Suis illa impensis exstruendam hoc in loco
cura-

d) *Avadsviken* denominari creditur a vocabulo Gothicó *Avva*, flu-
vium denotante & apud *Ulphilam* (Marc. 1: 5. Luc. 6: 49 &c.) ob-
vio. Cfr. *Siernb. Glossar. Ulphil. Gorb.* p. 5. Vulgi sermone quoque
hodienum vox *Avve* rivum vel alveum significare dicitur; & sic *Avve*
stad idem fere foret ac *Strömfad*, haud infrequens apud nos locorum
nomen.

e) Vid. *HÜLPHERS* loc. cit. pag. 413. & 13.

curavit per suum præfectum GOVERTUM SILENTZ f), natione Batavum, Officinam recoquendi æris purgatoriam (*Gårmakeri*), quæ ante id tempus una cum Coronæ, quæ vocabatur, Officina collocata ad Såteram, nondum urbem, viguerat. Neque deerant sat graves hujus migrationis caussæ: propior nempe Såteræ ac Fahlunæ vicinitas, & inde metuendus utrisque carbonum defectus; incommoditas amnis, cuius nunc aquæ nimis augeri, nunc iterum diminui solebant; oborta ad hæc inter publicos ab una parte, & Sodalitatis ærariæ administros ab altera de vecturæ conductione litigia. Exadverso perennis ac abundans Avestadiensis fluvii aqua, circumiacentes silvæ majores, situs Arosiam & Stockholmiam propior, facilior ventionum ratio, in frequentiori agrestium vicinia, aliaque hunc præ veteri locum commendabant. Unde factum, ut quidquid ruditis cupri ex ærariis publico redibat (*Kronans Rå-Koppar*), more solito, ad tempus seorsum Såteræ, cuprum vero Sodalitatis Avestadii, ejus ipsius paratu provisusque, recoquendo purgaretur (*gåras*). Sed vero hæc ipsa Sodalitas non fuit diuturna, utpote quæ, cum graviores de illa quærelæ

f) Jubente Rege Gl. mem. GUSTAVO ADOLPHO & procurante PHIL. SCHEINGO, hic laitis sub passionibus nostrum in Regnum vocatus, fortunarum sedem heic fixit, primusque apud nos, haud sine magna Hanseaticarum urbium offensione, ejusmodi purgatoriam officinam ad Såteram a. 1621. instituit. Namque ante id tempus omne æs crudum Sæthicum (*Rå-Koppar*) Lybecam mitti solebat recoquendum ibi purgandumque (*gåras*), & quidem in officina, quam prope istam urbem habebat dirigebatque ipse SILENTZ noster; qui vero & illam & omnem ejus apparatum eoque pertinentem familiam & operarios ad nos transtulit. Conquesti autem postmodum valde sunt ejus posteri de exili mercede, quam ille voluntatis suæ laborumque tulerit, non servatis, quas stipulatus ille fuerat, conditionibus: & ad manus est scriptio a nepote HENR. SILENTZ exarata, quæ injurias suæ, ut queritur, familie illatas prolixè satis ponit.

relæ a Magni Cuprimontis Societate Metallica haberentur g), ex decreto Senatus Regii, Reg. CHRISTINA impubere, anno 1638. est abrogata. *Fablunensi* vicissim Societati Metallicæ, ista velut compede, qua suæ res arctius, quam expediret, circumscribebantur, exsolutæ, imperatum, ut quartum quodvis pondo nauticum æris a se conflati, vectigalis nomine (*Tull-Koppar*), publico fisco (*Kronan*) penderet: Factaque hac lege Monticolis *Fablunensibus* potestas cupri a se conflati, pro re nata, cui vellent, vendendi. Tali tum suarum rationum conversione Sodalitatis Stockholmiensis Socii ac participes induci, anno 1641. d. 18. Octobr. possessionem Officinæ *Avestadiensis* vendiderunt Cuprimontanis, qui & illam & factos a Venditoribus sumtus 18. mille Thal. Imperialibus redemerunt; & est hæc pactio eodem mox anno d. 26. Nov. Regio adsensu adprobata, addito privilegio, isthanc Officinam urbis *Fablunæ* Jurisdictioni in posterum esse debere subjectam. Anno subsequenti novi possessores curam atque administrationem ærarii operis *Avestadii* in quadriennium demandarunt Monetario MARCO KOCK, qui ex regione Leodicensi oriundus, imperante Rege immort. mem. GUSTAVO ADOLPHO, huc accesserat & cupream monetam tam *Nycopie*, quam alibi apud nos instituerat. Adjectæ conditiones, quibus negotium ille recepit: ut omne Cuprimontanorum æs crudum, soluta 4. Thaleror. argenteor. mercede pro quovis pondo nautico, recoquendum purgandumque curaret; quidquid ædificiorum ac substructionum ad metallicos usus *Avestadii* inchoatum, sed vix esset semiperfectum, id absolveret omne & ad umbilicum duceret:

K 3

porro

g) Querimonias, quarum capita erant, de nominibus sodalitatis non accurate expeditis, de diminutione metalli in ustione (*afbråning*) &c. pluribus exponit Ampl. HÜLFERS I. c. in primis vero Rei Met. Mag. ANTON. SVAB, in Relat. de Avestad. Officin. Mser.

porro usuram fluvialitis aquæ (*Ströms aftrad*) redimerer repensis publico fisco 500. argent. Thaleris; *Fablonensi* denique Societati 10. mille Thaleros cupr. quotannis solveret, quam illa pecuniam scenoris annui loco acciperet pro forte, in *Avestadii* coëmtione erogata: & præter hæc, deserta post paulo *Såterensi* officina, nimios jam poscente a publico sumtus, æs quoque crudum fiscale (*Kronans Rå-Koppar*) recoquendum in se suscepit KOCKIUS, minori tamen, 3. videlicet Thaleror. argenteor. pro qualibet naut. libra, recoctionis mercede. Renovata hæc pæctio est, antequam anno 1646. desineret, 15. annos h. e. ad annum 1661. duratura, aliis sub stipulationibus: major videlicet solveretur a KOCKIO annua pensio; isto ille intervallo sex conderet Officinas cupreas, sua quamque instruetam tudite, & alias præterea necessarias; monetam item, quæque eo pertinerent machinas. Hæc intra præscriptum temporis spatium summo studio perficienda curavit KOCKIUS; quæque uno sub recto dispositæ erant cupreæ Officinæ, novo nomine *Nya Bruket* adpellatae; præterea quoque borealis fossa (*norra grafven*) ad 600. ulnarum longitudinem, non sine ingenti sumtu, per durissimam petram & matuum & ignis ope ducta, & per hunc denique modum omnia, quæ ad horum operum perfectionem requirebantur, absoluta. A Societate Metallica *Fablonensi* dein hæc eadem pæctio anno 1661. in 6. annos iterum est prorogata, locum KOCKII, qui anno 1657. e vita deceperat, tuentibus illius vidua & heredibus. Hoc sub locationis tempore, semel iterumque coram Tribunal publicarum Vindiciarum Regio (*Kongl. Reductions Commission*) in quæstionem venit, esset ne *Avestadiensis* Officina pro Regali possessione habenda, & illum quoque in finem annis 1652. & 1663. hac de re solicitior habita est inquisitio,